

110 ÉVE SZÜLETETT SIMÁNDY JÓZSEF

**(Kistarcsa, 1916. szeptember 18. – Budapest, 1997. március 4.)
Kossuth-díjas operaénekes, főiskolai tanár, érdemes és kiváló művész,
a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja. Minden bizonnyal a
leg híresebb magyar tenor, akinek hangja és alakja elválaszthatatlanul forrt
össze több magyar nemzedék tudatában Erkel Ferenc Bánk
bán című operájának címszerepével.**

AMIKOR ÉN PÁLYAKEZDŐ VOLTAM¹ Borgó András beszélgetése Simándy Józseffel

Simándy József
(Forrás: Operaház Emlékgyűjtemény)

¹ Muzsika 1986/9.

Háromszor találkoztam életemben Simándy Józseffel. Első találkozásunkkor sokméteres távolság választott el tőle, pedig a legelső sorban ültem végig a Mesterdalnokokat. Gyerek voltam még, a két és fél felvonás után a kezdeti lelkesedést bizonyára visszanyerve hallgattam Walther versenydalát.

Következő találkozásunkra Ausztriában került sor vagy másfél évtizeddel ezelőtt; ekkor már nem választott el zenekari árok tőle. Simándy a Psalmus Hungaricust énekelte. Éppen március tizenötödike volt.

Mostani, harmadik találkozásunkkor még közelebb kerültem hozzá: e távolságot először csak méterben-centiméterben mérve – ott ültem vele szemben –, de ahogy múlt ez a télután-koratavaszi délután, egyre közelebb érezhettem magamat Simándy Józsefhez, az emberhez is. Pedig ez a találkozás „rossz csillagzat alatt” indult. Az én ügyetlenségem következtében csak másodnap kerülhetett sor a beszélgetésre, s valószínűleg ez is volt az oka a nehéz nekiindulásnak: nem könnyű az embernek magáról beszélnie, s ha erre egyszer már elszánta magát, nem öröm, ha másnap újra kezdheti. Hogy azután mégis egy őszinte vallomás, úgyszólván „ars poetica” lett a beszélgetésből, az az elbeszélő személyiségének köszönhető.

Pályakezdéséről tulajdonképpen kevés szó esett. Simándy inkább a tanításról beszélt, a tanulás meg a jó szövegmondás szükségességéről, a közönségről, a döbbenetről a művészetben, és a tiszteletről.

Simándy József hetvenéves. Születésnapján emberi és művészi hitvallásának közreadásával köszöntjük

NEHÉZ NEKEM PÁLYAKEZDÉSRŐL BESZÉLGETNI, mert az olyan régen volt... Nagyon szép hangom volt, azt tudom. De hogy miként is vált ennyire megállapodottá, kikristályosodottá az én éneklési módom, éneklési technikám, a művészi elképzelésem, a művészi hitem – azt nem lehet úgy egyszerűen meghatározni. A gyümölcs se tudja megmondani, hogy milyen volt zöld korában és milyen éretten. A kívülálló, aki végigkísérte az én pályámat, az tudna erről inkább beszélni, mert annak ott van a fülében, lelkében meg az egész képzeletvilágában a szeme előtt. Mit tudom én? – kialakult, kialakultak a dolgok. Az biztos, hogy mindig többet akartam kihozni magamból, előadásról előadásra, napról napra. Hogy ez így sikerült vagy úgy sikerült – sajnos erre nem lehet pontos választ adni, ez nagyon összetett dolog.

Azt tudom, hogy kisgyerek korom óta nagyon szerettem énekelni. Énekeltem az inasoknál, cserkészeknél, leventéknél, mindenhol énekeltem és mindenhol biztattak, hogy énekeljek. Amikor a szürketaxinál dolgoztam, azt mondja

egyszer az egyik telefonműszerész: – Te Jóska, találtam egy nagyszerű tanárt, gyere, elviszlek!

1938. március 16-án elmentünk a drága jó Possert Emíliahoz. Akkor voltam először énekórán, 21 és fél éves voltam pontosan. Hát így kezdődött.

Bariton hangom volt, nem tudtam magasabban énekelni, de a mélységem elég jó volt. A tanárnőm hosszú időn át mondogatta nekem: dehogyis vagy te bariton, Jóska, tenor vagy te! Hát nagyon nehezen ment, amikor az Operához bekerültem, még nem is igen tudtam magas cét énekelni. Ászig, á-ig megvan minden tenoristának a hangja – attól följobb az mind műhang, azt meg kell csinálni, meg kell tanulni! Egy bizonyos magasságon fölül azt a világos, nyitott üvöltést be kell hozni úgy, hogy szép, éneklő, csengő hanggá változzék. Ez az énektudás!

Szóval elkezdtem tanulni ... Aztán attól kezdve az egész életem tanulásból állt. Dolgoztam és tanultam. Ez a sorsa egy olyan embernek, aki arra született, hogy neki pedig itt a világban egy hangszernek kell lennie. Mert annak a hangszernek mindig szépen kell szólni, annak a hangszernek ápoltnak kell lenni, mindig készenlétben kell állni, mindig jól kell csillogni, villogni, fényleni, lelkeket megrázni, szívekbe belemarkolni, érzelmeket fölkorbácsolni, soha nem közömbösnek lenni. Mindig szépet és jót kell adni. Akit ezzel az Úristen megáldott, annak nincs egy pillanat nyugalma az életben. Minél szebb hangja van valakinek, annál többet várnak tőle, mert ha azzal a gyönyörű hanggal nem a legjobb technikai megoldás párosul, azt mondhatják: lusta volt, nem tanulta meg. Nem elég megelégedni a szép hanggal, a maximumot kell kihozni!

Hát így tanítottam én a gyerekeimet a Főiskolán is. Legtöbbjük már tanult énekelni és nem is egy tanári oklevelet is szerzett – de nekem ez volt a legnehezebb, mert azt hihették, hogy már mindent tudnak.

AZ ÉNEKLÉS NAGYON NEHÉZ DOLOG és énekes növendéknek lenni is nehéz. Mindegyik nagyon szeretne énekes lenni, mert vonzza a színpad, a csillogás, tudja, hogy milyen szép azt meghallgatni és milyen csodálatos érzéseket vált ki az emberből — és azt hiszi, hogy az nagyon egyszerű: kiállunk és szépen énekelünk ... Nagyon sajnálom őket, megmondom őszintén, de ha már erre a pályára jöttek ... Én magamhoz is nagyon szigorú vagyok még ma is, és ennek következtében nem néztem el semmi hibát náluk se — mosolyogva, kedvesen persze, de szinte a könyörtelenségig szigorú voltam, mint egy kopó kutya, állandóan a sarkukban a cél elérésére; nem hagytam, nem, nem, nem.

A tanítást nem lehet az operával kezdeni – nem is engedtem komplikált dolgot az első-másodikosoknak énekelni; mindig azt mondtam: ne akard megelőzni önmagadat, mert abból csak kár lesz. Mindenki szeretne célba érni! Mostanában olvastam — nem tudom, milyen nemzetiségűek voltak ezek az alpinisták, akik fölmásztak a Himalájának a 8800 méter magas csúcsára –, volt aki fölmászott oxigénpalack és mindenféle nélkül. Milyen edzés kellett ahhoz, hogy a tüdeje, az egész szervezete azt kibírja! Körülbelül ilyen edzés kell ahhoz is, hogy valaki a színpadra kiálljon – ki merjen állni –, és vállalkozni merjen egy hatalmas szerep eléneklésére. Az ilyen előedzést a legegyszerűbb kis dalocskákkal kell kezdeni, s aztán mindig nehezebbel és nehezebbel folytatni. Előjönnek mindig a megfelelő időszaknak megfelelő kérdések, nehézségek, problémák, amiket aztán megoldunk. Nagyon érdekes, de nem könnyű. Aki nem elég állhatatos ebben a szakmában, s aki nem hisz a mesterének, az nem sokra megy.

Természetes, hogy minden mesternek megvan a maga iskolája. A múlt században például Czerny, mindenki, aki akkor tanult zongorázni, arra esküdött. Ma van Bartóknak meg másoknak iskolája, ma azt mondják, hogy az a jó. Most melyik a jobb? Hát ugyanúgy van ez az éneklésnél. Én még ma, hetvenévesen is tudok énekelni, és ha nekem ez jó volt, és még ma is töretlen fényű hanggal tudok énekelni, akkor biztos, hogy ez másnak is jó.

A SZÉP HANG, ami az emberrel veleszületik, fontos a pályához. Na persze az operaszínpadon vannak kisebb szerepek is, amikhez nem kell Carusónak, Giglinek, Pavarottinak lenni. De az igazán elsőosztályú szerepet azért mindig a született szép hangú emberekből nevelődött, kiérlelődött művészek éneklik. Én mondom, hogy Gigli mellett, a világszép hangú csoda mellett a világon kevesen tudtak úgy énekelni, mint Tito Schipa! Ahogy ő a szöveget tudta énekelni, ahogyan a gondolatot szövegen keresztül át tudta adni, technikában, értelemben – az majdnem utolérhetetlen. Tetszik érteni: a szövegben megfogalmazott gondolatot. Mert szöveg nélküli zenei frázisokban is csodálatos gondolatok vannak: majdnem mondja is az ember a szöveget ahhoz, amit a művész elhegedül, csellózik és így tovább, pedig nincs hozzá szöveg. De, amikor szövegben megfogalmazott szép gondolatokat tud valaki úgy elénekelni, hogy az tényleg abszolút költői és művészi, zenei, éneklési fokon van, az egészen különleges.

Az énekes számára a szöveg többletet kell jelentsen a zenéhez. Ha nem ad neki többletet, akkor nem tudja, mit énekel! Ez is egyik vesszőparipám. Először is jól kell érteni a szöveget, mert – szoktam mondani – ha a szerző nem a

szövegre akarta volna írni a dallamot, akkor nem fáradozott volna, egyszerűbb lett volna neki egy hangszerre komponálni, nem? De a szöveg mondanivalója hatotta meg a zeneszerzőt, hogy ahhoz dallamot írjon. S ha ez így van, akkor nagyon fontos, hogy a szöveg érzelmi mondanivalóját átadjuk, de nemcsak a jó szövegkiejtéssel, hanem a szöveg megéneklésével, a szöveg gondolatainak megmuzsikálásával.

Ismeri Schubertnek a muzsikához írt dalát? Micsoda himnusz, micsoda fölmagasztalása a zenének! Ez alapállás a daloláshoz – s ott milyen fontos a szöveg! Anélkül hiába énekli el, ha nem jól mondja hozzá a szöveget, áhítattal és alázatos lélekkel leborultan, úgy, ahogy azt Schubert érezte – csak énekgyakorlás lesz, de nem művészi előadás.

Mondtam is a gyerekeimnek: úgy fogj hozzá a tanuláshoz, hogy megpróbáld a szöveget magadnak többféleképpen elmondani felszavalni, hogy valami elképzelés kialakuljon benned róla, mielőtt egyáltalán az egészet elénekelnéd.

Én a Carmen-Virágáriát rettentő sokszor énekeltem az életemben, egy időben állandóan azt kérték tőlem. Hogy azt a szöveget hányszor elmondtam prózában magamnak mindenféle formában! Hol dühösen, hol lírasan, hol szenvedélyesen, megértően, könnyörögve, átkozódva – és abból a sok mindenféléből egyszer csak kialakult az, amit Mérimée és Bizet, meg a szövegírók: Meilhac és Halévy elképzeltek.

A KÖZÖNSÉG azért jön a színházba, mert az operára kíváncsi, a történetre, a drámára kíváncsi, hogy azok az emberek mért szenvednek, mért került Florestan a börtönbe és hogy szabadult onnan ki, és az az Otelló mért öli meg azt a szerencsétlen, ártatlan Desdemonát, majd pedig saját magát is . . .

A közönség olyan, mint a legjobban gyúrható agyag vagy viasz. Ha nem kapja meg a megfelelő választ a színpadról, akkor közömbös közönséggé válik, már az első felvonás végén. Haza tudnak menni úgy, hogy alig tapsolnak. De ha már az elején érzik azt, hogy itt különleges dolgoknak lesznek szem-és fültanúi, akkor nem tudnak kívül maradni. Ez a legjobb közönség. Valósággal őrvölgének, nem akarnak elmenni a színházból, számtalanszor hívják ki az embert a függöny elé, ott maradnak 40-50 percig is; igen, ezt én tanúsítom, hogy ez így van! . . . Nincs rossz közönség, csak rossz előadás van. A nézőtérén olyan csönd tud lenni, ha az ember szépet ad, mintha a zsúfolt házban egy lélek sem volna. Ez szerintem még nagyobb siker, mint a nagy taps. A nagy tapsot, azt lehet csinálni . . ., a nagy csönd egyedül a művésztől jön. Az olyan, mint a visszafojtott lélegzet. Amikor a döbbenet uralkodik, hogy: ilyen is van, ez is

létezik? Jól hallok? Ezután kitörhet a taps – de mondom, a tapsot lehet irányítani is. A döbbenetet nem lehet irányítani. Azt csak egy ember tudja előidézni, akár énekes, akár muzsikus, akár karmester, akár színész. Előadóművész vagy alkotóművész. Ha az a festmény vagy az a szobor a nézőt magával ragadja, ha az döbbenetes, akkor nem lehet tovább menni, ott kell maradni, akkor megáll a lélegzet is.

A szerepek mély átélése persze nagyon nagy lelki fáradtságot okoz. A jól képzett torok egy operaelőadástól nem fáradhat el, de lelkileg ég ki az ember teljesen. Én most a nagy szerepekről beszélek, a nagy verista operákról – mert ez volt az életem, ezt csináltam javarészt. Egyszer tettem meg azt, hogy egymás utáni napon két szerepet énekeltem. Az Opera akkor elég megszorult helyzetben volt: Tito Gobbi vendégszerepelt nálunk az Otellóban és a Toscában. Nem volt más tenorista, kénytelenek voltak engem megkérni, és miután tagja vagyok a színháznak, el is vállaltam. (Szerettem azt a Gobbit, komoly művész volt, nagyszerű ember és ragyogó muzsikus, óriási színész és énekes – magasan fölötte a megszokott napi átlagnak.) Egymás után Otellót és Cavaradossit énekelni bizony nagyon nagy megpróbáltatás volt. Jól énekeltem, szépen énekeltem, de én utána olyan voltam, mint a kicsavart citrom, mint a rongy. Nem, ezt nem lehet, nem szabad csinálni. Ezért mennek tönkre ezek a világjáró művészek. Ezt nem lehet győzni.

Ha az ember teste nem tudja magát kipihenni, az fáradt lelket, modern szóval idegrendszer, mert erőtartalék-hiányt jelent. A legfontosabb, a hang fénye megy el, a színe kezd megfakulni, csak a matéria marad. Akkor szól szépen az a hegedű is, hogyha a felhangok zengenek, nem? Azok teszik színessé. Hát az éneklést mi más teszi színessé? Minél több felhang cseng benne, annál szebb és annál varázslatosabb! Hiszen az fogja meg az embert a növendék meghallgatásánál is, hogy az illetőben mennyi felhang-lehetőség van, amit aztán jó technikával fejleszteni lehet.

Ahogy a nagy olasz énekesek énekeltek és énekelnek most is, az az igazi. Az a jó éneklési mód, mert az nem megerőltető, az nem természetellenes, nem fárasztja a torkot – úgy kell csinálni. De ahhoz, hogy a közönség is azt mondja: „Istenem, de szép, elhallgatnám még reggelig!” – abban iszonyatos nagy munka van, ahhoz egy egész élet kell, és lehet, hogy még az is kevés. Ha valaki most azt mondaná nekem: „figyelj ide, próbáld ezt így meg így csinálni, akkor még szebb lesz a hangod és még könnyebben énekelsz” – biztos, hogy megtanulnám. Ez természetes, ezért élek a Földön. Amíg én kinyitom a számat, hogy énekeljek, addig ennek így kell lenni.

A DALÉNEKLÉS feltétlenül nehezebb, mint az operaénekülés. Minden segédeszköz nélkül kiállni egy zongora mellé ... – mert a színpadon van ugye díszlet, van jelmez, van festék, kolléga, játéktér. A zongora mellett nincs semmi, ha az énekes elkezdi a kezét használni ostobán, hókusz-pókusz, akkor kinevetik! Tehát egyes egyedül a hangjával és az érzelemvilágával kell életre keltenie mindazt, amihez a színpadon mindenféle segédeszköz fölhasználható. A dalénekülés az abszolút éneklő művészet.

Tavaly fejeztük be Schumann dalciklusának, A költő szerelmének felvételét. Tizenhat együvé tartozó dal és mégis mindegyiket el lehet külön számként énekelni. Minden dalban egy operányi dráma sűrűsödik össze néhány strófában.

A dalhoz nagyon-nagyon kell tudni énekelni. Egy 3-4 felvonásos operánál van idő kiteljesedni, de a kis dalnál abban a pillanatban a közepében kell lenni, a hangulatában, érzelmi töltésben, a hang kifejezéseteljes intenzitásában. Amit a szerző beleálmodott, azt mindegyikből ki kell hozni, különben az egész nem ér semmit. Az a tizenhat dal végeredményben egy nagy ívet alkot, de ebben a nagy vonalban vannak kisebb, külön életet élő – hogy is mondjam csak – fejezetek; olyanok, mint a novellák egy író kötetében.

A pályám elején nem nagyon volt módomban dalokkal foglalkozni, mert nekem a kórusban meg kellett tanulni a repertoárt. Később, amikor már magánénekes lettem és énekeltem a szerepeket, nagyon megtetszett a dalénekülés is. Rettenetesen sokat pótoltam, s akkor a kettőt együtt csináltam. De hát ez kinél hogy. Én össze tudtam hozni a kettőt, az egyik segített a másikhoz.

Egy operában nem tud az ember csak önmagával és a művel foglalkozni, ott nem vagyunk egyedül a szerzővel, akit megénekelek most, aki kölcsön adja az ő gondolatait, érzelemvilágát, dallamvilágát, amit én itt a lelkemben magamévá teszek, és a dalt dédelgetve a zongoristával együtt adjuk oda szépen a közönségnek . . . Egészen más a színpadra kiállni és a nagy Hőst megjátszani, aki egy a sok szereplő közül, egyvalakije az egésznek. Itt én vagyok a valaki, a zeneszerzővel mögöttem, a zongoristával mellettem. Ha az ember a zongoraművésszel jó barátságban van, olyan a közös munka, mintha két testből egy lélek szólalna meg.

Nagyon ritkán fordult elő, Ferencsikkel és még egy-két karmesterrel, amikor a színpadon is az volt az érzésem: most ez a karmester meg én – a két lélek itt énbennem szólalt meg. Az nagyon ritka dolog! És azok az ünnepnapok, azok abszolút mértékben ünnepnapok. Álarcosbál, Aida, Boccanegra, Bánk bán, Hunyadi ... Nem azt mondom, hogy mindegyik olyan volt, de egy pár előadásnak feleségem is részese volt, a nagy ünnepnapoknak – amikor az ember olyan boldog, hogy élhet és ott lehet abban a színházban ...

48 éve múlt most, hogy elkezdtem éneket tanulni –

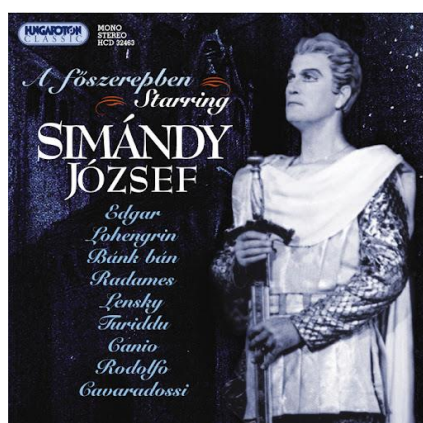
azóta ez az életem. Én nagyon-nagyon szeretem a családomat, nélküle el nem tudnám képzelni az életet, de amikor nagy szerepekre készültem, olyanná vált körülöttem a lakás, az egész otthon, mintha itt senki nem volna, csak én egyedül. Én egész nap csak a szereppel voltam, ki se léptem a lakásból, csak készültem. Akkor aztán este azt kapta a közönség, ami miatt bejött az Operába, nem volt csalódás.

Hát én legalábbis így látom, hogy ezt csak így érdemes csinálni. Ehhez rettenetes nagy lemondás kell, fegyelmezettség, nagy adag aszkézis egy életen keresztül, valósággal mintha az ember szerzetes volna. Ha ez rabszolgaság, akkor csodálatosan szép rabszolgaság. Biztos, hogyha még egyszer születnék, és megkapnám ugyanúgy ez az adottságokat, akkor újra csak ezt vállalnám!

[Teljes lejátszási lista megtekintése](#) (15 felvétel)

© 1997 HUNGAROTON RECORDS LTD.

[Teljes lejátszási lista megtekintése](#) (10 felvétel)

© 2006 HUNGAROTON RECORDS LTD.